

คู่มือการศึกษาคัมภีร์

มหาปฎิฐาน

เล่มที่ ๕ / ๕

ภาคผนวก ย่อย ๑ / ๓

ปัจจัยนิทเทส — สรูปพระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

สำหรับชั้น

มหาอาภิธรรมิกะเอก

เรียบเรียงและตรวจชำระโดย ญัฐศักย์ ตันตยานุพนธ์

รวบรวมโดย สุภา คุ่มสนิท

ปัจจัยนิเทศ - สรุปพระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

1. สหชาติชาติเล็ก 7 ปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. เหตุปัจจัยนิเทศ	เหตุ เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ เหตุ 6 มิใช่เป็นต้น	เหตุสมุပ္ปัตตกานํ ธมฺมานํ ตํสมฺภูจฺจานานญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยปັນธรรม คือ สเหตุกจิต 71 เจตสิก 52 สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิ- กัมมชรูป (เว้นไมเหเจตสิกที่ไมหมูลจิต 2)	เหตุปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 12 คือ เท. ธิ. ส. อัญ. นิส. ปา. อิน. มัค. สัม. วิป. ติ. อ. ที่ข้าบรช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ เหตุอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
2. สหชาติชาติปัจจัย	1. จณหาธิปติ เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จันตเจตสิก ที่ในสาธิปติชวณะ 52	จณตสมุပ္ปัตตกานํ ธมฺมานํ ตํสมฺภูจฺจานานญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สาธิปติชวณะ 52 เจตสิก 50 (เว้นคันทะ วิจิกิจฉา) ที่ประกอบด้วยจันตหาธิปติและสาธิปติจิตตชรูป	อธิปติปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 9 คือ ธิ. ส. อัญ. นิส. ปา. สัม. วิป. ติ. อ. ที่ข้าบรช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ สหชาติชาติตัวอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	2. วิริยาธิปติ เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วิริยเจตสิก ที่ในสาธิปติชวณะ 52	วิริยสมุပ္ปัตตกานํ ธมฺมานํ ตํสมฺภูจฺจานานญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สาธิปติชวณะ 52 เจตสิก 50 (เว้นวิริยะ, วิจิกิจฉา) ที่ประกอบด้วยวิริยาธิปติ และสาธิปติจิตตชรูป	อธิปติปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 11 คือ ธิ. ส. อัญ. นิส. ปา. อิน. มัค. สัม. วิป. ติ. อ. ที่ข้าบรช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ สหชาติชาติตัวอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	3. จิตตาธิปติ เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ สาธิปติชวณจิต 52	จิตตสมุပ္ปัตตกานํ ธมฺมานํ ตํสมฺภูจฺจานานญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ เจตสิก 51(เว้นวิจิกิจฉา) ที่ประกอบด้วยจิตตาธิปติ และ สาธิปติจิตตชรูป	อธิปติปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 11 คือ ธิ. ส. อัญ. นิส. ปา. ทา. อิน. สัม. วิป. ติ. อ. ที่ข้าบรช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ สหชาติชาติตัวอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	4. วิมัสสาธิปติ เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญญาเจตสิก ที่ในติเหตุชวณะ 34	วิมัสตสมุပ္ปัตตกานํ ธมฺมานํ ตํสมฺภูจฺจานานญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ติเหตุชวณะ 34 เจตสิก 37 (เว้นปัญญา) ที่ประกอบด้วย วิมัสสาธิปติ และติเหตุชวณจิตตชรูป (สาธิปติจิตตชรูป)	อธิปติปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 12 คือ ธิ. เท. ส. อัญ. นิส. ปา. อิน. มัค. สัม. วิป. ติ. อ. ที่ข้าบรช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ สหชาติชาติตัวอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - สรุปพระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม - สหชาติชาติ

1. สหชาติชาติเล็ก 7 ปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรรมบท	นามกิริยาบท
3. สหชาติกัมปัจจัย	เจตนา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ เจตนาเจตสิก ที่ในจิต 89	สมปยุตตทานํ ฐมมานํ ตํสมุฏฐานานนญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 51 (เว้นเจตนา) ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	กมฺมปจฺเจยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 10 คือ กัม. ส. อัญ. นิส. ปา. ทา. สัม. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของสหชาติกัมมอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
4. นามอาหารปัจจัย	อรูปีโน อาหารา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ นามอาหาร 3 ได้แก่ ผัสสะ 89 เจตนา 89 วิญญาณ 89	สมปยุตตทานํ ฐมมานํ ตํสมุฏฐานานนญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยุปันธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	อาหาราปจฺเจยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 12 คือ ทา. ถิ. ส. อัญ. นิส. กัม. ปา. อิน. สัม. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของนามอาหารอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย “.....”
5. สหชาติอินทริยปัจจัย	อรูปีโน อินทฺริยา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ นามอินทริยองค์ธรรม 8 คือ ชีวิตินทริย(89) จิต ทั้งหมด(89) เวทนาทั้งหมด(89) สัทธาทั้งหมด(59) วิริยะทั้งหมด (73) สติทั้งหมด(59) เอกัคคตา (72) (เว้น 17) ปัญญาทั้งหมด (47) ** วิริยะทั้งหมด (73) (เว้นอวิริยจิต16) เอกัคคตา (72) (เว้น 17 = อวิริยจิต 16 วิจิ 1)	สมปยุตตทานํ ฐมมานํ ตํสมุฏฐานานนญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่ประกอบกับนามอินทริย 8 และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	อินทฺริยาปจฺเจยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 14 คือ อิน. เท. ถิ. ส. อัญ. นิส. ปา. ทา. ฉา. มัค. สัม. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของสหชาติอินทริยอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - สรุปพระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

1. สหชาติชาติเล็ก 7 ปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
6. ฌานปัจจัยนิเทศ	ฌานจตุคานี เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ องค์ฌาน 5 คือ วิตก วิจาร์ ปิตี เวทนา เอกัคคตาที่ในจิต 79 (วันทวิปัญญาวิญญานจิต 10)	ฌานสมปยุตตกานี ธรรมานํ ตัมมัญญานานนญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิต 79 (วันทวิปัญญาวิญญานจิต 10) เจตสิก 52 ที่ ประกอบด้วยองค์ฌาน 5 และ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	ฌานปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 11 คือ ฉก. ส. อัญ. นิส. ปา. อิน. มัค. สัม. วิป. ถิ. อ. ที่ทำกรช่วยเหลืออุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของฌานอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยเหลืออุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
7. มัคคปัจจัยนิเทศ	มคฺคจตุคานี เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ องค์มรรค 9 คือ ปัญญา วิตก สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ วิริยะ สติ เอกัคคตา ทิฏฐิ ที่อยู่ในสเหตุกจิต 71	มคฺคสมปยุตตกานี ธรรมานํ ตัมมัญญานานนญจ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยปັນธรรม คือ สเหตุกจิต 71 เจตสิก 52 ที่ประกอบด้วยองค์มรรค 9 และสเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	มคฺคปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 13 คือ มัค. เท. ธิ. ส. อัญ. นิส. ปา. อิน. ฉา. สัม. วิป. ถิ. อ. ที่ทำกรช่วยเหลืออุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของมัคคอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

2. สหชาติชาติใหญ่ 4 ปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. สหชาติ-ปัจจัยนิเทศ 2. สหชาตินิสสัยปัจจัย 3. สหชาติตติปัจจัย 4. สหชาติอวิคตปัจจัย	1. จตุตถาโร ชนธา อรูปิโน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เป็น . นามชั้น 1 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 3, นามชั้น 3 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 1, นามชั้น 2 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 2	อณฺณมณฺณญิ เป็นกัมมบท หรือสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เป็นนามชั้น 3-1-2	สหชาติปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย คือ - ถ้าเป็นนามชั้น 4 คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่ในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล ทำการช่วยอุปการะซึ่งกันและกันนั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ ส. อัญ. นิส. สัม. ถิ. อ. - ถ้าเป็นวิภกนามชั้น 4 คือ วิปากจิต 36 เจตสิก 38 ที่ในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล ทำการช่วยอุปการะซึ่งกันและกันนั้น ได้อำนาจปัจจัย 7 คือ ส. อัญ. นิส. ปา. สัม. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของสหชาติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปັນธรรม โดยความปราศจากตัวตน
	2. จตุตถาโร มหาภูตา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มหาภูตรูป 1 ทำการช่วยอุปการะ แก่มหาภูตรูป 3, มหาภูตรูป 3 ทำการช่วยอุปการะ แก่มหาภูตรูป 1, มหาภูตรูป 2 ทำการช่วยอุปการะ แก่มหาภูตรูป 2	อณฺณมณฺณญิ เป็นกัมมบท หรือสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มหาภูตรูป 3-1-2	สหชาติปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ ส. อัญ. นิส. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของสหชาติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - สรุปรูปพระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม - สหชาติชาติ

2. สหชาติชาติใหญ่ 4 ปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. สหชาติ- ปัจจัยนิทเทส 2. สหชาตินิสสยปัจจัย 3. สหชาติตติปัจจัย 4. สหชาติอวิคตปัจจัย (ต่อ)	3. โอฏกนตักขणे นามรูป เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจโวการปฏิสนธิจิตตูปาท 15 ที่เป็น นามชั้น 4 และปฏิสนธิหทัยวัตถุ	อญญมณฺญ เป็นกัมมบท หรือสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ ธรรม คือ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ และปัญจโวการปฏิสนธิจิตตูปาท 15 ที่เป็นนามชั้น 4	สหชาติปัจจุเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย คือ - ถ้าเป็นปัญจโวการปฏิสนธินามชั้น 4 ทำการช่วยอุปการะ แก่ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ นั้น ได้อำนาจปัจจัย 7 คือ ส. อญ. นิส. ปา. วิป. ถิ. อ. - ถ้าเป็นปฏิสนธิหทัยวัตถุ ทำการช่วยอุปการะ แก่ปัญจโวการ - ปฏิสนธินามชั้น 4 นั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ ส. อญ. นิส. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ สหชาติจะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจุยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	4. จิตตเจตสิกกา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จิต 75 เจตสิก 52 ที่เกิดในปัญจโวการภูมิ (เว้นหวิปัญจวิญญานจิต 10 อรูปวิปาก- จิต 4 และจุดิจิตของพระอรหันต์)	จิตตสมฺภูจฺจนาเน รุปาน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิตตชรูป (*และปฏิสนธิกัมมชรูป)	สหชาติปัจจุเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย คือ - ถ้าปัญจโวการนามชั้น 4 คือ จิต 75 เจตสิก 52 ที่ใน ปวัตติกาล ทำการช่วยอุปการะ แก่จิตตชรูป (และปฏิสนธิ- กัมมชรูป) นั้น ได้อำนาจปัจจัย 5 คือ ส. นิส. วิป. ถิ. อ. - ถ้าปัญจโวการนามชั้น 4 คือ วิปากจิต 22 เจตสิก 38 ที่ใน ปวัตติกาล (และปฏิสนธิกาล) ทำการช่วยอุปการะ แก่ จิตตชรูป (และปฏิสนธิกัมมชรูป) ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ ส. นิส. ปา. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ สหชาติจะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

* อ้างอิงจากอนุชาตพระบาลีในปัญหาวารวิวงศ์ ข้อ 4-6 ของอภยกตบท ในหนังสือหลักสูตรหน้า 262-263

ปัจจัยนิเทศ - สรุปรอบบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม - สหชาติชาติ

2. สหชาติชาติใหญ่ 4 ปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. สหชาติ- ปัจจัยนิเทศ 2. สหชาตนิสสยปัจจัย 3. สหชาติตติปัจจัย 4. สหชาติอวิคตปัจจัย (ต่อ)	5. มหาภูตา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มหาภูตรูป 4	อุปาหารูปาน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปบันธรรม คือ อุปาหารูป 24	สหชาติปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ ส. นิส. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของสหชาติ อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปบันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	6. รูปิโน รมมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปฏิสนธิหทัยัตถรูป	อรูปีน รมมาน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปบันธรรม คือ ปฏิสนธินามชั้น 4 ที่ในปัจจุโวการภูมิ	กัญจิ กาล สหชาติปัจจุเณน ปัจจุโย ในบทนี้ กัญจิ กาล เป็นกาลาหารบท แสดงให้รู้ถึง ปฏิสนธิกาล คือ อุปาทกขณะของปฏิสนธิจิต สหชาติปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ ส. นิส. ปา. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของสหชาติ อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ กัญจิ กาล น สหชาติปัจจุเณน ปัจจุโย ในบทนี้ กัญจิ กาล เป็นกาลาหารบท แสดงให้รู้ถึง ปวัตติกาล คือ ตั้งแต่ฐิติขณะ ของปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนนุตติจิต น สหชาติปัจจุเณน เป็นกรณบท ที่มีคำปฏิเสธอยู่ข้างหน้า แสดงให้รู้ว่าหทัยัตถรูปที่เกิดขึ้นในปวัตติกาลนั้นไม่ได้ทำการ ช่วยอุปการะ แก่ปวัตตินามชั้น 4 ด้วยอำนาจของสหชาติปัจจัย แต่ประการใด	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

3. สหชาติชาติกลาง 4 ปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. อัญญมัญญ-ปัจจัยนิเทศ	1. จตตาริ ขนธา อรูปิโน เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เป็น นามชั้น 1 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 3, นามชั้น 3 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 1, นามชั้น 2 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 2.	อัญญมณฺญํ ที่เป็นบทเหลือ้น เป็นกัมมบท หรือ สัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เป็นนามชั้น 3-1-2	อัญญมณฺญปจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย คือ - ถ้าเป็นนามชั้น 4 คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่ในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล ทำการช่วยอุปการะซึ่งกันและกันนั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อัญ. ส. นิส. สัม. ถิ. อ. - ถ้าเป็นวิปากนามชั้น 4 คือ วิปากจิต 36 เจตสิก 38 ที่ในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล ทำการช่วยอุปการะซึ่งกันและกันนั้น ได้อำนาจปัจจัย 7 คือ อัญ. ส. นิส. ปา. สัม. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอัญญะมัญญะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปັນธรรม โดยความปราศจากตัวตน
	2. จตตาริ มหาวุตา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มหาวุตรูป 1 ทำการช่วยอุปการะ แก่มหาวุตรูป 3, มหาวุตรูป 3 ทำการช่วยอุปการะ แก่มหาวุตรูป 1, มหาวุตรูป 2 ทำการช่วยอุปการะ แก่มหาวุตรูป 2	อัญญมณฺญํ ที่เป็นบทเหลือ้น เป็นกัมมบท หรือ สัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มหาวุตรูป 3-1-2	อัญญมณฺญปจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อัญ. ส. นิส. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอัญญะมัญญะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - สรุปพระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

3. สหชาติชาติกลาง 4 ปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. อัญญมัญญ- ปัจจัยนิเทศ (ต่อ)	3. โอภกนฺตฺกฺขณ นามรูป เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจโวการปฏิสนธิจิตตูปาท 15 ที่เป็นนาม- ชั้น 4 และปฏิสนธิหทัยวัตถุ	อัญญมญฺญ ที่เป็นบทเหลือนั้น เป็นกัมมบท หรือสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນทรรม คือ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ และปัญจโวการปฏิสนธิ- จิตตูปาท 15 ที่เป็นนามชั้น 4	อัญญมญฺญปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย คือ - ถ้าเป็นปัญจโวการปฏิสนธินามชั้น 4 ทำการช่วยอุปการะ แก่ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ นั้น ได้อำนาจปัจจัย 7 คือ อัญ. ส. นิส. ปา. วิป. ถิ. อ. - ถ้าเป็นปฏิสนธิหทัยวัตถุ ทำการช่วยอุปการะ แก่ปัญจโวการ- ปฏิสนธินามชั้น 4 นั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อัญ. ส. นิส. วิป. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อัญญมัญญะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນทรรม โดย ความปราศจากตัวตน

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

3. สหชาติชาติกลาง 4 ปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
2. วิปากปัจจัยนิเทศ	วิปากา จตุตาโร ฆนธา อรูปิโน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วิปากนามชั้น 1 หรือ 3 หรือ 2 ซึ่งได้แก่ วิปากจิต 36 เจตสิก 38 .	อณฺณมณฺณํ อณฺณมณฺณสุส เป็นกัมมบท หรือสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ วิปากนามชั้น 3 หรือ 1 หรือ 2 คือ วิปากจิต 36 เจตสิก 38	วิปากปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 7 คือ ปา. ส. อัญ. นิส. สัม. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ วิปากะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยป็นธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
3. สัมปัตต- ปัจจัยนิเทศ	จตุตาโร ฆนธา อรูปิโน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เป็น นามชั้น 1 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 3, นามชั้น 3 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 1, นามชั้น 2 ทำการช่วยอุปการะ แก่นามชั้น 2.	อณฺณมณฺณํ เป็นกัมมบท หรือสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เป็นนามชั้น 3-1-2	สัมปัตตปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย คือ - ถ้าเป็นนามชั้น 4 คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่ใน ปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล ทำการช่วยอุปการะซึ่ง กันและกันนั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ สัม. ส. อัญ. นิส. ถิ. อ. - ถ้าเป็นวิปากนามชั้น 4 คือ วิปากจิต 36 เจตสิก 38 ที่ในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล ทำการช่วย อุปการะซึ่งกันและกันนั้น ได้อำนาจปัจจัย 7 คือ สัม. ส. อัญ. นิส. ปา. ถิ. อ. ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ สัมปัตตะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — สหชาติชาติ

3. สหชาติชาติกลาง 4 ปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4. สหชาติวิปยุตต- ปัจจัย (พระบาลีแห่ง วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ทั้ง 2 ข้อ)	1. รูปีโน ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	อรูปีโน ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ปัญญาโวการปฏิสนธินามขันธ์ 4	วิปยุตตปลฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วิป. ส. อัญ. นิส. ถิ. อ. ที่ท้าวารช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ สหชาติวิปยุตตจะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปลฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. อรูปีโน ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญญาโวการปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ 4 (เว้นอรูปรวิปากจิต 4 ทวิปัญญาวิญาณเจต 10 และ จตุตจิตของพระอรหันต์)	รูปีโน ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	วิปยุตตปลฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 7 คือ วิป. ส. อัญ. นิส. ปา. ถิ. อ. ที่ท้าวารช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ สหชาติวิปยุตตจะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปลฺจโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

1. อารัมมณปัจจัยนิเทศ

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. อารัมมณปัจจัย- นิเทศ	1. รูปร่างตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรูปารมณ	จกขุวิญญานธาตฺยา ตัมมปยุตฺตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จักขุวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ .	อารัมมณปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจุบันปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. สหุทายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันสัททารมณ	โสตฺวิญญานธาตฺยา ตัมมปยุตฺตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ โสตฺวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อารัมมณปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	3. คนุทายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันคันธารมณ	ฆานวิญญานธาตฺยา ตัมมปยุตฺตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ฆานวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อารัมมณปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

1. อารัมมณปัจจัยนิเทศ (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. อารัมมณปัจจัย- นิเทศ (ต่อ)	4. รสายนัน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรสารมณ	ชีวทวีญญาณธาตุยา ตัสสมปยุตตทานญจ ธมฺมานัน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ชีวทวีญญาณจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อารัมมณปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตัตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจุปัันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	5. โยสุรพพายตนัน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันโยสุรพพารมณ	กายวีญญาณธาตุยา ตัสสมปยุตตทานญจ ธมฺมานัน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ กายวีญญาณจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อารัมมณปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตัตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”
	6. รูปายตนัน สหุทายตนัน คนุทายตนัน รสายนัน โยสุรพพายตนัน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจารมณที่ปัจจุปััน	มโนธาตุยา ตัสสมปยุตตทานญจ ธมฺมานัน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มโนธาตุ 3 อัญญสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อารัมมณปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตัตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

2. อารัมมณชาติปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
2. อารัมมณชาติปัจจัย (พระบาลีแห่ง อธิปัตปัจจัยนิเทศ ข้อ 5)	*5. เต เต ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อารมณ 6 ที่นารักนำยินดี ได้แก่ อิกฺขณูปผันนรูป 18 จิต 84 (เวณโทสมูลจิต 2 โมหมูลจิต 2 ทุกขสทคตกายวิญญานจิต 1) เจตสิก 47 ที่ประกอบ (เวณโทจตุกะ 4 วิจิกิจจา 1) ที่เป็นเตกาลิกะ นิพพาน	เตสํ เตสํ ธมฺมานํ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรรม คือ นามขันธ์ 4 ที่มีความยินดีพอใจ ได้แก่ โลกมูลจิต 8 มหากุศลจิต 8 มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต 4 โลกุตตรจิต 8 เจตสิก 45 ที่ประกอบ (เวณโทจตุกะ 4 วิจิกิจจา 1 อัปปมัญญา 2)	อธิปัตปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึง อำนาจปัจจัย 8 คือ อารัมมณชาติ อารัมมณะ วัดถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตอะ วัดถารัมมณ - ปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณ - ปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณชาติอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยูปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยํ ยํ ธมฺมํ ครั กตฺวา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชุนฺติ จิตฺตเจตสิกฯ ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ อธิปัตปัจจัยเณ ปัจจโย.

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

3. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. อารัมมณูปนิสสย- ปัจจัย (พระบาลีแห่ง อุปนิสสยปัจจัยนิเทศ ข้อ 1-4, 7-9)	1. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ -โลกียกุศลจิตตูปาท 17 ที่น่าฝึกฝนหนักแน่นอย่างยิ่งที่เกิดก่อน ๆ -และกุศลจิตตูปาท 20 (เว้นอรหัตตมรรค) ที่น่าฝึกฝนหนักแน่นอย่างยิ่งที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ -มหากุศลญาณวิปยุตตจิต 4 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่นอย่างยิ่งที่เกิดหลัง ๆ -มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต 4 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่นอย่างยิ่งที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสสยปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสย อารัมมณะ อารัมมณวิปติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสย อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจนโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกียกุศลจิตตูปาท 17 ที่น่าฝึกฝนหนักแน่น อย่างยิ่งที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ โลกมุสลจิตตูปาท 8 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่นอย่างยิ่ง ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสสยปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสย อารัมมณะ อารัมมณวิปติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสย อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจนโย “.....”
	3. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อรหัตตมรรคจิตตูปาท 1 ที่น่าฝึกฝนหนักแน่น อย่างยิ่งที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต 4 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่นอย่าง ยิ่งที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสสยปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสย อารัมมณะ อารัมมณวิปติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสย อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจนโย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

3. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. อารัมมณูปนิสสย- ปัจจัย (ต่อ)	4. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ฐมมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกมุลจิตตูปาท 8 ที่นำฝึกฝนหนักแน่นอย่าง ยิ่งที่ เกิดก่อน ๆ	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ อกุสลานํ ฐมมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ โลกมุลจิตตูปาท 8 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่นอย่าง ยิ่งที่ เกิดหลัง ๆ	อุปนิสสยปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณชาติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสยะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	*7. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ฐมมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ - อรหัตตผลจิต 1 ที่เกิดก่อน ๆ - และนิพพาน	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ อพฺยากตานํ ฐมมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ - มหาภิรยาญาณสัมปยุตตจิต 4 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่น อย่างยิ่งที่ เกิดหลัง ๆ - ผลจิต 4 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสสยปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณชาติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสยะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”
	8. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ฐมมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ - ผลจิตเบื้องต้น 3 ที่เกิดก่อน ๆ - และนิพพาน	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ กุสฺสลาณํ ฐมมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ - มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต 4 เป็นผู้ฝึกฝนหนักแน่น อย่างยิ่งที่ เกิดหลัง ๆ - และมรรคจิต 4 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสสยปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณชาติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสยะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

*พระบาลีข้อที่ 5-6 ไม่เกี่ยวข้องกับการช่วยอุปการะโดยอารัมมณูปนิสสยปัจจัย

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

3. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. อารัมมณูปนิสสย- ปัจจัย (ต่อ)	9. ปุริมา ปุริมา อพฺยาคตา ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ - อิกฺกุณฺนิปผันนรูป 18 คือ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส และ ปสาทตา หู จมูก ลิ้น กาย เพศชาย หญิง หัวใจ ชีวิต อาหาร ที่นำยินดี - และโลกียวิภก 31 กิริยา 20 จิตตูปบาท (เว้นทุกขสทตตกายวิญญานเจต 1) ที่นำฝึกฝ หนักแน่นอย่างยั้งที่เกิดก่อน ๆ	ปัจฺฉิมานํ ปัจฺฉิมานํ อกฺกุสฺสานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปบันธรรม คือ โลกมูลจิตตูปบาท 8 เป็นผู้ฝึกฝหนักแน่นอย่างยั้ง ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท นั้น 1. ถ้าในระหว่างอิกฺกุณฺนิปผันนรูป 18 โลกียวิภก 31 กิริยา 20 จิตตูปบาท (เว้นทุกข.กาย.1)กับ โลกมูลจิตตูปบาท 8 โดยเฉพาะแล้ว ได้อำนาจปัจจัย 3 คือ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณธิปติ 2. ถ้าในระหว่างปัจฺจบันอิกฺกุณฺนิปผันนรูป 18 กับ โลกมูลจิตตูปบาท 8 โดยเฉพาะแล้ว ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณธิปติ อารัมมณ- ปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ 3. (ตามมติของท่านโบราณจารย์) ถ้าในระหว่างหทัยวัตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ในมรณาสันหนวณะ หรือ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) หทัยวัตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต กับ โลกขวณะ ได้อำนาจปัจจัย 8 คือ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อารัมมณูปนิสสยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปบันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (พระบาลีแห่งปุเรชาตปัจจัยนิเทศ ข้อ 6-11, 13)	6. รูปายตน์ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือปัจจุบันรูปารมณ	จกขุวิญญานธาตฺยา ตัสสมฺปยุตฺตกาณญฺจ ธมฺมทานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ จักขุวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาตปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตเต อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตเตอย่างเดียวกันนั้นเป็น พิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	7. สหุทายตน์ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือปัจจุบันสหุทายมณ	โสตวิญญานธาตฺยา ตัสสมฺปยุตฺตกาณญฺจ ธมฺมทานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ โสตวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาตปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตเต อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตเตอย่างเดียวกันนั้นเป็น พิเศษ	ปัจจุโย “.....”
	8. คนฺธายตน์ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือปัจจุบันคันธารมณ	ฆานวิญญานธาตฺยา ตัสสมฺปยุตฺตกาณญฺจ ธมฺมทานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ ฆานวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาตปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตเต อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตเตอย่างเดียวกันนั้นเป็น พิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (ต่อ)	9. รสายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรสารมณ	ชีววิญญานธาตุยา ตัมมปุตุตถกานญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ ชิววิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตัตติ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตตะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน
	10. โผฏฐพพายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันโผฏฐพพารมณ	กายวิญญานธาตุยา ตัมมปุตุตถกานญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ กายวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตัตติ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตตะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”
	11. รูปายตน สหุทายตน คนุทายตน รสายตน โผฏฐพพายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจารมณที่เป็นปัจจุบัน	มโนธาตุยา ตัมมปุตุตถกานญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ มโนธาตุ 3 อัญญสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตัตติ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตตะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (ต่อ)	* 13. ตั รูป เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ นิปผันรูป ที่เป็นปัจจุบัน (รูปอารมณ์ 6 คือ นิปผันรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน)	มโนวิญญานธาตุยา ตัมปยุตตทานญจ ฐมฺหานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 ตทหรัมมณจิต 11 อภิญาจิต 2 เจตสิก 50 ที่ประกอบ (เว้นลัปป์มัญญา)	ปุเรชาตปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้นั้น 1. ถ้ารูปอารมณ์ 6 คือ นิปผันรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน ทำการช่วยอุปการะ แก่ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 ตทหรัมมณจิต 11 อภิญาจิต 2 เจตสิก 50 ที่ประกอบ (เว้นลัปป์มัญญา) ได้อำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ** 2.- (ตามมติของท่านโบราณจารย์) ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจิตขึ้นนี้ไป ทำการช่วยอุปการะ แก่ มโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนิกามชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตทหรัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) - (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 ทำการช่วยอุปการะแก่ ในอดีตกาล คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 (7 ครั้ง) ตทหรัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) อิททวิทอภิญาจิต 2 และ ในมรณาสันนิกาล คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนิกามชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตทหรัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* พระบาลีข้อที่ 12 ไม่เกี่ยวข้องกับ การช่วยอุปการะโดย อารัมมณปุเรชาตปัจจัย, และการแสดงพระบาลีข้อที่ 13 ข้างต้น ได้แสดงพระบาลีบางส่วนที่กล่าวถึงองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องในความเป็น อารัมมณปุเรชาต (แยกแสดง ไม่ปนกับ วัตถุปุเรชาต) ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยั รูปิ นิสฺสยสฺส มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ วุตตนฺติ ตั รูปิ มโนวิญญานธาตุยา ตัมปยุตตทานญจ ฐมฺหานิ กิญจิก กาลเ ปุเรชาตปัจจนเณ ปัจจโย กิญจิก กาลเ น ปุเรชาตปัจจนเณ ปัจจโย.

** พึงพิจารณาตารางเปรียบเทียบวาทะ แห่ง วัตถารัมมณปุเรชาตประกอบ (แสดงเพิ่มเติมไว้ ห้ายตารางแห่ง วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย)

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตุบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย (ต่อ)			3. ถ้ารูปอารมณ 6 ที่นํารักนํายินดี คือนิพผันนรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนทวารวัชชนจิต 1 กามชวณจิต 29 ตทอารัมมณจิต 11 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 50 ที่ประกอบ (เว้นอัปปมัญญา) ที่มีความยินดีพอใจ ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ อารัมมณาทิปติ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ 4. ถ้าทหัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจตุตถจิต ขึ้นไป หรือ ฐิติปัตตทหัยวัตถุรูป 49 ที่ได้รับการใส่ใจ เป็นปัจจัย คือทำการช่วยอุปการะ แก่มรณาสันนโลกมุลชวณะ 5 หรือ โลกมุลชวณะ 7 ในอดีตกาลที่เป็นผู้มีความฝักใฝ่หนักแน่น เป็นปัจจัยปັນแล้ว ได้อำนาจปัจจัย 8 คือ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณะ อารัมมณาทิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตตติ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตตะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

5. อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5. อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย (พระบาลีแห่งอรรถปัจจัยนิเทศ ข้อ 11-17)	11. รูปายตนํ เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรูปารมณํ	จกขุวิญญานธาตุนยา ตัสมฺปยุตฺตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ จักขุวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุถิปัจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตเต อารัมมณปุเรชาตอวิคเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตัตถิอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็น พิเศษ	ปจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	12. สหฺทหายตนํ เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันสัททารมณํ	โสตฺวิญญานธาตุนยา ตัสมฺปยุตฺตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ โสตฺวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุถิปัจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตเต อารัมมณปุเรชาตอวิคเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตัตถิอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็น พิเศษ	ปจฺจโย “.....”
	13. คนฺธายตนํ เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันคันธารมณํ	ฆานวิญญานธาตุนยา ตัสมฺปยุตฺตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ ฆานวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุถิปัจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตเต อารัมมณปุเรชาตอวิคเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตัตถิอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็น พิเศษ	ปจฺจโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

5. อารัมมณปุเรชาติปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5. อารัมมณปุเรชาติปัจจัย (ต่อ)	14. รสายตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรสารมณ	ชีวหาวิญญานธาตุยา ตัมมปุยุดตทานญจ ฌมมณ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปุบันธรรม คือ ชิวหาวิญญานเจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุติปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาติตติ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาติอะ อารัมมณปุเรชาติอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาติตติอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปุบันธรรม โดยความปราศจากตัวตน
	15. โฆฎฐพพายตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันโฆฎฐัพพารมณ	กายวิญญานธาตุยา ตัมมปุยุดตทานญจ ฌมมณ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปุบันธรรม คือ กายวิญญานเจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุติปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาติตติ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาติอะ อารัมมณปุเรชาติอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาติตติอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”
	16. รุบายตน สหุทายตน คนุทายตน รสายตน โฆฎฐพพายตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจารมณที่เป็นปัจจุบัน	มโนธาตุยา ตัมมปุยุดตทานญจ ฌมมณ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปุบันธรรม คือ มโนธาตุ 3 อัญญสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อตุติปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาติตติ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาติอะ อารัมมณปุเรชาติอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาติตติอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

5. อารัมมณปุเรชาตตถิปัจจย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5.อารัมมณปุเรชา- ตตถิปัจจย (ต่อ)	* 17. ตํ รูปํ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยธรรม คือ นิปผันนรูป ที่เป็นปัจจุบัน (รูปอารมณ์ 6 คือนิปผันนรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน)	มโนวิญญาณธาตุยา ตัมปยุตตกาณฺเญจ ธมฺมาหํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 ตทารัมมณจิต 11 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 50 ที่ประกอบ (เว้นอัปป์มัญญา)	อตุลปิจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้นั้น 1. ถ้ารูปอารมณ์ 6 คือนิปผันนรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน ทำการช่วยอุปการะ แก่ กามจิต 54 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 50 (เว้นอัปป์มัญญา) ได้อำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตตถิปัจจย อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตตะ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ 2.- (ตามมติของท่านโบราณจารย์) ถ้าทหัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวง ที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจิตจิตขึ้นไป ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนากามชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) - (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) ฐิติปัตตทหัยวัตถุรูป 49 ทำการช่วย อุปการะแก่ ในอดีตกาล คือมโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 (7 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) อิทธิวิธอภิญญาจิต 2 และ ในมรณาสันนกาล คือมโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนากามชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อารัมมณปุเรชาตตถิปัจจย อารัมมณะ วัตถารัมมณ- ปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อารัมมณ- ปุเรชาตอวิตตะ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* ได้แสดงพระบาลีบางส่วนที่กล่าวแสดงถึงองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องในความเป็นอารัมมณปุเรชาตตถิปัจจย (แยกแสดง ไม่ปะปนกับ วัตถุปุเรชาตตถิปัจจย) ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้
ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ วุตฺตเนติ ตํ รูปํ มโนธาตุยา จ มโนวิญญาณธาตุยา จ ตัมปยุตตกาณฺเญจ ธมฺมาหํ อตุลปิจฺจเยน ปฺจโย.

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

5. อารัมมณฺเฐชาตตติปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5. อารัมมณฺเฐชาตตติปัจจัย (ต่อ)			3. ถ้ารูปอารมณ์ 6 ที่นำรักษานำยินดี คือนิพผันนรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย ทำการช่วยอุปการะ แก่กามจิต 54 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 50 (เว้นอัปมัญญา) ที่มีความยินดีพอใจ ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อารัมมณฺเฐชาตตติ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณฺเฐนิสสยะ อารัมมณฺเฐชาตตะ อารัมมณฺเฐชาตอวิคตะ 4. ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจตุตถจิต ขึ้นไป หรือ ลูติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 ที่ได้รับการใส่ใจ เป็นปัจจัย คือทำการช่วยอุปการะ แก่ภรรณาสันนโลกมุลชวณะ 5 หรือ โลกมุลชวณะ 7 ในประวัติศาสตร์ที่เป็นผู้มีความฝักใฝ่หนักแน่น เป็นปัจจัยปับันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย 8 คือ อารัมมณฺเฐชาตตติ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณฺเฐชาตตตินิสสยะ อารัมมณฺเฐนิสสยะ อารัมมณฺเฐชาตตะ วัตถารัมมณฺเฐชาตตวิปยุตตะ อารัมมณฺเฐชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของอารัมมณฺเฐชาตตติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ (รูปใดๆ ที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาลนั้น ทำการช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธินามชั้น 4 ด้วยอำนาจอารัมมณฺเฐชาตตติปัจจัยไม่ได้)	

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

6. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปถ	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
6. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย (พระบาลีแห่งอวิคตปัจจัยนิเทศ ข้อ 11-17)	11. รุปรายตน เป็นกัตตูปถ. แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรูปารมณ	จกขุวิญญานธาตุยา ตัมมปุยุตตกานญจ ฐมฺหานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ จกขุวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อวิคตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคต อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาต อารัมมณปุเรชาตัตถิ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ อารัมมณปุเรชาตอวิคตอย่างเดียวกันนั้น เป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน
	12. สหุทายตน เป็นกัตตูปถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันสหัทธารมณ	โสตวิญญานธาตุยา ตัมมปุยุตตกานญจ ฐมฺหานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ โสตวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อวิคตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคต อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาต อารัมมณปุเรชาตัตถิ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ อารัมมณปุเรชาตอวิคตอย่างเดียวกันนั้น เป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”
	13. คนุธายตน เป็นกัตตูปถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันคันธารมณ	ขณวิญญานธาตุยา ตัมมปุยุตตกานญจ ฐมฺหานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ ขณวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อวิคตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคต อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาต อารัมมณปุเรชาตัตถิ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ อารัมมณปุเรชาตอวิคตอย่างเดียวกันนั้น เป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

6. อารัมมณปุเรชาตอวิตตปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
6. อารัมมณ- ปุเรชาตอวิตตปัจจัย (ต่อ)	14. รสายนัน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันรสารมณ	ชีววิญญานธาตยา ตัมมปุตุตถกานญจ รมฺมาน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปุบันธรรม คือ ชีววิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อวิตตปัจเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะอย่างเดียวกัน เป็นพิเศษ	ปัจเจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจุบันรสารมณ โดย ความปราศจากตัวตน
	15. โสฎฐรพฺพายนัน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุบันโสฎฐรพฺพารมณ	กายวิญญานธาตยา ตัมมปุตุตถกานญจ รมฺมาน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปุบันธรรม คือ กายวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อวิตตปัจเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตอวิตตะอย่างเดียวกัน เป็นพิเศษ	ปัจเจโย “.....”
	16. รูปายตนัน สทฺทหายตนัน คนฺธายตนัน รสายนัน โสฎฐรพฺพายนัน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัจจุจารมณที่เป็นปัจจุบัน	มนธาตยา ตัมมปุตุตถกานญจ รมฺมาน เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปุบันธรรม คือ มนธาตุ 3 อัญญสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อวิตตปัจเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะ อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตติ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของ อารัมมณปุเรชาตอวิตตะอย่างเดียวกัน เป็นพิเศษ	ปัจเจโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

6. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
6. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย (ต่อ)	*17. ตํ รูปิ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ นิพผันรูป ที่เป็นปัจจุบัน (รูปอารมณ์ 6 คือนิพผันรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน)	มโนวิญญาณธาตุ ตัมภยุตตกานญจ ฐมฺมานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มโนวิญญาณธาตุ 43 เจตสิก 50 (เว้นอัปปมัญญา) ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ	อวิคตปัจจุเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้นั้น 1. ถ้ารูปอารมณ์ 6 คือนิพผันรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน ทำการช่วยอุปการะ แก่ กามจิต 54 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 50 (เว้นอัปปมัญญา) ได้อ่านปัจจัย 4 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคต อารัมมณ อารัมมณ - ปุเรชาต อารัมมณปุเรชาตตติ 2.- (ตามมติของท่านโบราณจารย์) ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป ทำการช่วยอุปการะ แก่ มโนทวารวัชชนจิต 1 มรณาสันนิกามชวณจิต 29 (5 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) - (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) สฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 ทำการช่วยอุปการะแก่ ในปวัตติกาล คือ มโนทวารวัชชนจิต 1 กามชวณจิต 29 (7 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) อิทธิวิธอภิญญาจิต 2 และ ในมรณาสันนิกาล คือ มโนทวารวัชชนจิต 1 มรณาสันนิกามชวณจิต 29 (5 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) ได้อ่านปัจจัย 6 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคต อารัมมณ วัตรารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณปุเรชาต อารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตตติ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* ได้แสดงพระบาลีบางส่วนที่กล่าวแสดงถึงองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องในความเป็นอารัมมณปุเรชาตอวิคต (แยกแสดง ไม่ปะปนกับ วัตรปุเรชาตอวิคต) ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้
ยํ รูปิ นิสฺสาย มโนธาตฺว จ มโนวิญญาณธาตุ จ วุตตฺถติ ตํ รูปิ มโนธาตฺว จ มโนวิญญาณธาตุ จ ตัมภยุตตกานญจ ฐมฺมานิ อวิคตปัจจุเณ ปัจจุโย.

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

6. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
6. อารัมมณ- ปุเรชาตอวิคตปัจจัย (ต่อ)			3. ถ้ารูปอารมณ 6 ที่นำรัคนำยีนดี คือนิพผันนรูป 18 ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย ทำการช่วยอุปการะ แก่ภขจิต 54 อภิญาจิต 2 เจตสิก 50 (เว้นอัปมัญา) ที่มีความยินดีพอใจ ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ 4. ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจุติจิต ขึ้นไป หรือ สุตติปัตตทหทัยวัตถุรูป 49 ที่ได้รับการใส่ใจ เป็นปัจจัย คือทำการช่วยอุปการะ แก่ภรณาสันนโลกมูลชวณะ 5 หรือ โลกมูลชวณะ 7 ในวัตตติกาลที่เป็นผู้มีความฝักใฝ่หนักแน่น เป็นปัจจัยปบันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย 8 คือ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของอารัมมณปุเรชาตอวิคตะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ (รูปใดๆ ที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาลนั้น ทำการช่วยอุปการะ แก่ปฏิสนธินามขันธ 4 ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัยไม่ได้)	

ปัจจัยนิทเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม - อารัมมณชาติ 7. วัดถ้ำมณเฑียรประเทศนิสสัยปัจจัย

นิทเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
7. วัดถ้ำมณเฑียรประเทศนิสสัยปัจจัย (พระบาลีแห่ง นิสสัยปัจจัยนิทเทศ ข้อ 11)	11. ต่ รูป เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ หทัยวัตถุรูปที่เกิดกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มโนวิญญานธาตุชา จ ต่สมุပ္ปัตตกานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรมคือ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 ตทารัมมณจิต 11 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 44 ที่ประกอบ (เว้น อิสสา มัจฉริยะ ถูกถูจะ วิรตี อัปมัญญา)	นิสสัยปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้ นั่นคือ 1. -(ตามมติของท่านโบราณจารย์) ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจิตจิตขึ้นไป ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนากามชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) - (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 ทำการช่วยอุปการะแก่ ในปัตตกาล คือมโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวนจิต 29 (7 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) อิทธิวิธอภิญญาจิต 2 และ ในมรณาสันนกาล คือมโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนากามชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตทารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) ปัจจัยที่ทำการช่วยในขณะนั้นก็มี 6 ปัจจัย คือ วัดถ้ำมณเฑียรประเทศนิสสัย อารัมมณะ อารัมมณประเทศะ วัดถ้ำมณเฑียรประเทศวิปยุตตะ อารัมมณประเทศัตถิ อารัมมณประเทศอวิคตะ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลกมลาณะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยํ รูปํ นิสสัย มโนธาตฺ จ มโนวิญญานธาตฺ จ วตฺตุนฺติ ตํ รูปํ มโนธาตฺยา จ มโนวิญญานธาตฺยา จ ต่สมุပ္ปัตตกานญจ ธมฺมานํ นิสสัยปัจจัยเยน ปัจจโย.

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

7. วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
7. วัตถารัมมณ- ปุเรชาตนิสสย ปัจจัย			2. ถ้าทหัยวัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่ นับถอยหลังจากจตุตถจิตขึ้นไป หรือ สุตติปัตตทหัยวัตถรูป 49 ที่ได้รับการใส่ใจ เป็น ปัจจัย คือทำการช่วยอุปการะ แก่ภรรมาสันนโลกมูล- ชวณะ 5 หรือ โลกมูลชวณะ 7 ในปวัตติกาล ที่เป็นผู้มีความฝักใฝ่หนักแน่น เป็นปัจจัยอุปบันแล้ว ปัจจัยที่ทำการช่วยในขณะนั้นก็มี 8 ปัจจัย คือ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณวิปัติ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ	

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อารัมมณชาติ

8. วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
8. วัตถารัมมณ- ปุเรชาตวิปยุตต- ปัจจัย (พระบาลีแห่ง วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ข้อ 1)	1. รูปีโน ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ หทัยวัตถุรูปที่เกิดกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	อรูปีโน ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยุปันธรรม คือ มโนทวารวิชชวจิต 1 กามชวนจิต 29 ตถารัมมณจิต 11 อภิญญาจิต 2 เจตสิก 44 ที่ประกอบ (เว้น อีสสา มัจฉริยะะ ทุกกุลจะ วิรตี อัปป์มัญญา)	วิปยุตตปัจจุเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วย อุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้นั้น 1. - (ตามมติของท่านโบราณจารย์) ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิด พร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไป ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนทวารวิชชวจิต 1 มรณาสัน- นากมชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตถารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) - (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 ทำการช่วยอุปการะแก่ ในประวัติศาสตร์ คือมโนทวารวิชชวจิต 1 กามชวนจิต 29 (7 ครั้ง) ตถารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) อิทธิวิธอภิญญาจิต 2 และในมรณาสันนกาล คือมโนทวารวิชชวจิต 1 มรณ- าสันนากมชวนจิต 29 (5 ครั้ง) ตถารัมมณจิต 11 (2 ครั้ง) ในบรรดาปัจจัยทั้ง 6 คือ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะ อารัมมณะ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปยุตตะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความมงคลธรรม - อารัมมณชาติ

8. วัดถ้ำมณเฑียรชาติวิปยุตตปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตุบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
8. วัดถ้ำมณเฑียรชาติวิปยุตตปัจจัย (ต่อ)			2. ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไป หรือ ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 ที่ได้รับการใส่ใจ เป็นปัจจัย คือทำการช่วยอุปการะ แกมรณาสันโลกมุลชวณะ 5 หรือ โลกมุลชวณะ 7 ในอดีตกาล ที่เป็นผู้มีความฝักใฝ่หนักแน่น เป็นปัจจัยบุันแล้ว ปัจจัยที่ทำการช่วยในขณะนั้นก็มี 8 ปัจจัย คือ วัดถ้ำมณเฑียรชาติวิปยุตตอะ อารัมมณะ วัดถ้ำมณเฑียรชาตินิสสยะ อารัมมณชิปติ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณเฑียรชาติอะ อารัมมณเฑียรชาติตติ อารัมมณเฑียรชาติอวิคตะ	

ตาราง แสดงเปรียบเทียบวาทะแห่งวัดถ้ำมณเฑียรชาติ

กาล	-(ตามมติของท่านโบราณจารย์)	-(ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)
อดีตกาล	ไม่แสดงโดยเฉพาะ (หากต้องการแสดง อาจได้ดังนี้ หทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน → จิต 43 ดวง คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวณจิต 29 (7 ครั้ง) ตทหามณจิต 11 (2 ครั้ง) อิททวิธอภิญญาจิต 2 เจตสิก 44	ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 → จิต 43 ดวง คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 กามชวณจิต 29 (7 ครั้ง) ตทหามณจิต 11 (2 ครั้ง) อิททวิธอภิญญาจิต 2 เจตสิก 44
มรณาสันนกาล	ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไป → จิต 41 ดวง คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนกามชวณจิต 29 (5 ครั้ง) ตทหามณจิต 11 (2 ครั้ง) เจตสิก 44	ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 → จิต 41 ดวง คือ มโนทวาราวชชนจิต 1 มรณาสันนกามชวณจิต 29 (5 ครั้ง) ตทหามณจิต 11 (2 ครั้ง) เจตสิก 44

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

1.- 2.อนันตร / สมันตรปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.-2. อนันตร / สมันตรปัจจัยนิทเทส	1. จกขุวิญญาณธาตุ ตัมมปุยุตตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จักขุวิญญาณจิต 2 สัมผัสจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวงที่ประกอบ	มโนธาตุยา ตัมมปุยุตตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สัมปฏิจจนจิต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเยน / สมนฺนฺตรปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตฺเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. มโนธาตุ ตัมมปุยุตตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ สัมปฏิจจนจิต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	มโนวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุตตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สันตীরณจิต 3 อัญญาสมานเจตสิก 11 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเยน / สมนฺนฺตรปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตฺเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	3. โสตวิญญาณธาตุ ตัมมปุยุตตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โสตวิญญาณจิต 2 สัมผัสจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวงที่ประกอบ	มโนธาตุยา ตัมมปุยุตตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สัมปฏิจจนจิต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเยน / สมนฺนฺตรปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตฺเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	4. มโนธาตุ ตัมมปุยุตตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ สัมปฏิจจนจิต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	มโนวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุตตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สันตীরณจิต 3 อัญญาสมานเจตสิก 11 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเยน / สมนฺนฺตรปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตฺเต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาท จําแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

1.- 2.อนันตร / สมันตรปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.-2. อนันตร / สมันตรปัจจัยนิเทศ	5. มานวิญญาณธาตุ ตัมมปุยุดตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มานวิญญาณเจต 2 สัมผัสจิตตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	มโนธาตุยา ตัมมปุยุดตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธธรรม คือ สัมผัสจิตตเจต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	6. มโนธาตุ ตัมมปุยุดตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ สัมผัสจิตตเจต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	มโนวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุดตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธธรรม คือ สันตฺรณเจต 3 อัญญาสมานเจตสิก 11 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	7. ชิวหาวิญญาณธาตุ ตัมมปุยุดตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ ชิวหาวิญญาณเจต 2 สัมผัสจิตตสาธาณเจตสิก 7 ดวงที่ประกอบ	มโนธาตุยา ตัมมปุยุดตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธธรรม คือ สัมผัสจิตตเจต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	8. มโนธาตุ ตัมมปุยุดตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ สัมผัสจิตตเจต 2 อัญญาสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	มโนวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุดตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธธรรม คือ สันตฺรณเจต 3 อัญญาสมานเจตสิก 11 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิตเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ 1.- 2.อนันตร / สมันตรปัจจัย (ต่อ)

นิตเทศ (ปัจจัย)	กัตตบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.-2. อนันตร / สมันตรปัจจัยนิตเทศ	9. กายวิญญานธาตุ ตัสมุပ္ปัตตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กายวิญญานเจต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	มโนธาตุยา ตัสมุပ္ปัตตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สัมปฏิจจนจิต 2 อัญญสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	10. มโนธาตุ ตัสมุပ္ปัตตกา จ ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ สัมปฏิจจนจิต 2 อัญญสมานเจตสิก 10 ดวง ที่ประกอบ	มโนวิญญานธาตุยา ตัสมุပ္ปัตตกาณญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สันตฺรณจิต 3 อัญญสมานเจตสิก 11 ดวง ที่ประกอบ	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	11.* ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกียกุศลชวณะ 17 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรมคือ กุศลชวณะ 21 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวณะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของอนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	12.* ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลชวณะ 21 ดวงสุดท้าย ** (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สันตฺรณจิต 3 มหาวิปากจิต 8 มหัคคตฺวิปากจิต 9 ผลจิต 4 ** (ที่เกิดหลัง ๆ)	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ *ส่วน มรรคเจตนาทั้ง 4 ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่ ผลจิต 4 (มัคคานันตรผล) นั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นานัก-ขณิกัมมะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของอนันตระ/ สมันตระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ 1.- 2.อนันตร / สมันตรปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.-2. อนันตร / สมันตรปัจจัยนิทเทส	13.* ปุริมา ปุริมา อุกุสลา ฐมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลชวณะ 12 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ อุกุสลาณํ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรมคือ อกุศลชวณะ 12 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวณะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	14.* ปุริมา ปุริมา อุกุสลา ฐมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลชวณะ 12 ดวงสุดท้าย (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ อพฺยาगतานํ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ สันตฺรเณจิต 3 มหาวิปากจิต 8 มหัตถคตวิปากจิต 9 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย “.....”
	15.* ปุริมา ปุริมา อพฺยาเกตา ฐมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วิปากจิต 36 กิริยาจิต 20 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิตของพระอรหันต์)	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ อพฺยาगतานํ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ วิปากจิต 36 กิริยาจิต 20 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์)	อนนฺตรปัจจัยเณ / สมณฺตรปัจจัยเณ 1. ถ้าเป็นวิปาก และกิริยา ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิตของ พระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่วิปาก และกิริยาที่เกิด หลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์) แล้ว ก็ได้ ปัจจัย 5 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจ ของ อนันตรระ / สมันตรระ อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ 2. ถ้าเป็นกิริยาชวณะ 18 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิตของ พระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่ กิริยาชวณะ 18 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์) แล้ว ก็ได้ปัจจัย 6 คือ อนันตรระ สมันตรระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวณะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรระ / สมันตรระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย “.....”

* องค์ธรรมของพระบาลีข้อที่ 11-15 ทั้งกัตตูปท และสัมปทานบท ต่างจากหนังสือหลักสูตร ในหน้า 57-59, แต่แสดงตามองค์ธรรมตามพระบาลีและคำแปลในหน้า 55,

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

1.- 2.อนันตร / สมันตรปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.-2. อนันตร / สมันตรปัจจัยนิทเทส	16. ปุริมา ปุริมา อพยากตา ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ โฏฐัพพนจิตในปัญจทวารวิถี หรือ มโนทวาราวชชนจิตในมโนทวารวิถี (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ขณะดวงที่ 1 ของมหากุศลชวณะ 8 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อนนฺตรปจฺจเยน / สมฺนฺตรปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	17. ปุริมา ปุริมา อพยากตา ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ โฏฐัพพนจิตในปัญจทวารวิถี หรือ มโนทวาราวชชนจิตในมโนทวารวิถี (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ขณะดวงที่ 1 ของอกุศลชวณะ 12 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อนนฺตรปจฺจเยน / สมฺนฺตรปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”
	18.* เต เต ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิตของพระอรหันต์)	เตสํ เตสํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์)	อนนฺตรปจฺจเยน / สมฺนฺตรปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 7 คือ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นानักขณิกกัมมะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตระ / สมันตระอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”

(18.*) การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้

เยสํ เยสํ ธมฺมานํ อนนฺตรธา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชุนฺติ จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน / สมฺนฺตรปจฺจเยน ปัจจโย.

** ส่วนในวงเล็บที่ว่า “ (ที่เกิดก่อน ๆ) , (ที่เกิดหลัง ๆ) ” อาจไม่ต้องใส่ส่วนเหล่านี้ในวาระ กุ-อัฟ, อกุ-อัฟ, อัฟ-กุ และ อัฟ-อกุ แต่ในที่นี้จักใส่ไว้ให้ เพียงเพื่อให้ส่วนแสดงคล้ายตามพระบาลี ปุริมา ปุริมา และ ปัจฉิมานํ ปัจฉิมานํ

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

3.อนันตรูปนิสสยปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. อนันตรูปนิสสย ปัจจัย (พระบาลีแห่ง อุปนิสสยปัจจัยนิทเทส ข้อ 1, 3, 4, 6-9)	1 ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกียกุศลชวณะ 17 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปบันธรรม คือ กุศลชวณะ 21 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อุปนิสฺสยปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมันตระ อาเสวณะ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรูปนิสสยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปบันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	*3. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลชวณะ 21 ดวงสุดท้าย (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยาคตาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปบันธรรม คือ สันตริณเจต 3 มหาวิปากจิต 8 มหัทคคตวิปากจิต 9 ผลจิต 4 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อุปนิสฺสยปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมันตระ นัตถิ วิคตตะ ส่วน มรรคเจตนาทั้ง 4 ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ ผลจิต 4 (มัคคานันตรผล) นั้น ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมันตระ นานักขณิก กัมมะ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราว เดียวกันนั้น อำนาจของอนันตรูปนิสสยะอย่างเดียวกัน เท่านั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย “.....”
	*4. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ อกุศลชวณะ 12 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปบันธรรม คือ อกุศลชวณะ 12 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อุปนิสฺสยปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมันตระ อาเสวณะ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรูปนิสสยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย “.....”

*พระบาลีข้อที่ 2,5 ไม่เกี่ยวข้องกับอุปการะด้วยอำนาจของอนันตรูปนิสสยปัจจัย, พระบาลีข้อที่ 3, 4,6-9 แสดงเหมือนกันกับอนันตรปัจจัยนิทเทส ข้อที่ 12-17

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

3.อนันตรูปนิสสยปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3.อนันตรูปนิสสย ปัจจัย	*6. ปริมา ปริมา อกุสลา ฐมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลชวณะ 12 ดวงสุดท้าย (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ อพฺยาगतานํ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ สันตีรณจิต 3 มทวิปากจิต 8 มหัคคตวิปากจิต 9 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อุปนิสฺสยปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมณันตระ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรูปนิสสยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	*7. ปริมา ปริมา อพฺยากตา ฐมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วิปากจิต 36 กิริยาจิต 20 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิตของพระอรหันต์)	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ อพฺยาगतานํ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ วิปากจิต 36 กิริยาจิต 20 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์)	อุปนิสฺสยปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้ถึงอำนาจปัจจัย คือ 1. ถ้าเป็นวิปาก และกิริยา ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิต ของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะ แก่วิปาก และ กิริยาที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์) แล้ว ก็ได้ปัจจัย 5 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมณันตระ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราว เดียวกันนี้ อำนาจของอนันตรูปนิสสยะอย่างเดียว เท่านั้นเป็นพิเศษ 2. ถ้าเป็นกิริยาชวณะ 18 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจิตจิต ของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะ แก่กิริยาชวณะ 18 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจิตจิตของพระอรหันต์) แล้ว ก็ได้ปัจจัย 6 คือ อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมณันตระ อาเสวณะ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ อนันตรูปนิสสยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

3.อนันตรูปนิสสัยปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. อนันตรูปนิสสัย ปัจจัย	*8. ปุริมา ปุริมา อพฺยาคตา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โกฎฐัพพนจิตในปัญจทวารวรี หรือ มโนทวารวชฺชนจิตในมโนทวารวรี (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ขณะดวงที่ 1 ของมหากุศลขณะ 8 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรูปนิสฺสยะ อนันตระ สมันตระ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรูปนิสฺสยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	*9. ปุริมา ปุริมา อพฺยาคตา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โกฎฐัพพนจิตในปัญจทวารวรี หรือ มโนทวารวชฺชนจิต ในมโนทวารวรี (ที่เกิดก่อน ๆ)	ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ขณะดวงที่ 1 ของอกุศลขณะ 12 (ที่เกิดหลัง ๆ)	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ อนันตรูปนิสฺสยะ อนันตระ สมันตระ นัตถิ วิคตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อนันตรูปนิสฺสยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจฺจโย “.....”

*พระบาลีข้อที่ 2,5 ไม่ช่วยอุปการะด้วยอำนาจของอนันตรูปนิสสัยปัจจัย

พระบาลีข้อที่ 3, 4, 6-9 แสดงเหมือนกันกับอนันตรปัจจัยนิเทศ ข้อที่ 12-17

พระบาลีข้อที่ 10-12 แสดงโดยความเป็นปกตูปนิสสัยปัจจัย เท่านั้น

** ส่วนวงเล็บที่ว่า “ (ที่เกิดก่อน ๆ), (ที่เกิดหลัง ๆ) ” อาจไม่ต้องใส่ส่วนเหล่านี้ในวาระ กุ-อัฟ, อกุ-อัฟ, อัฟ-กุ และ อัฟ-อกุ แต่ในที่นี้จักใส่ไว้ให้ เพียงเพื่อให้ส่วนแสดงคล้ายตามพระบาลี ปุริมา ปุริมา และ
ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

4.อาเสวนปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4.อาเสวน ปัจจัยนิเทศ	1. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกียกุศลชวณะ 17 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธธรรม คือ กุศลชวณะ 21 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อาเสวนปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อาเสวนะ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อาเสวนะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลชวณะ 12 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธธรรม คือ อกุศลชวณะ 12 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อาเสวนปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อาเสวนะ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อาเสวนะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”
	3. ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กิริยาชวณะ 18 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวณะดวงสุดท้าย)	ปัจจุฉิมานํ ปัจจุฉิมานํ กิริยาพฺยากตาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธธรรม คือ กิริยาชวณะ 18 ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวณะดวงที่หนึ่ง)	อาเสวนปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ อาเสวนะ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ อาเสวนะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

5. นัตถิปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5. นัตถิ ปัจจัยนิทเทส	สมนุตรนิริรุธา จิตตเจตสิกกา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุดจิตของพระอรหันต์)	ปฏิรูปบุณฺหาณํ จิตตเจตสิกานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจุดจิตของพระอรหันต์)	นัตถิปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๗ คือ นัตถิ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นานักขณิกกัมมะ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ นัตถิอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อนันตรชาติ

6. วิคตปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
6. วิคต ปัจจัยนิทเทส	สมนุตรวิคตา จิตตเจตสิกกา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุดจิตของพระอรหันต์)	ปฏิรูปบุณฺหาณํ จิตตเจตสิกานํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จิต 89 เจตสิก 52 ที่เกิดหลัง ๆ (พร้อมด้วยจุดจิตของพระอรหันต์)	วิคตปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๗ คือ วิคตะ อนันตระ สมันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นานักขณิกกัมมะ นัตถิ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วิคตะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

1. วัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. วัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย (พระบาลีแห่งนิสสัยปัจจัยนิทเทส ข้อ 6-11)	6. จกฺขายตฺถํ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาชุกจกฺขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ สุตติปัตตจกฺขุปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	จกฺขุวิญญานธาดุยา ตํสมฺปยุตฺตกาณญจ รมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จกฺขุวิญญานจิต 2 สัพฺพจิตตสาธาธณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	นิสสัยปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์นิสสัยะ วัตถุประสงค์ะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์นิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปັນธรรม โดยความปราศจากตัวตน
	7. โสตายตฺถํ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาชุกโสตฺตปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ สุตติปัตตโสตฺตปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	โสตฺตวิญญานธาดุยา ตํสมฺปยุตฺตกาณญจ รมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ โสตฺตวิญญานจิต 2 สัพฺพจิตตสาธาธณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	นิสสัยปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์นิสสัยะ วัตถุประสงค์ะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์นิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย “.....”
	8. ฆานายตฺถํ เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาชุกฆานปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ สุตติปัตตฆานปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	ฆานวิญญานธาดุยา ตํสมฺปยุตฺตกาณญจ รมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ฆานวิญญานจิต 2 สัพฺพจิตตสาธาธณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	นิสสัยปัจจัยเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์นิสสัยะ วัตถุประสงค์ะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์นิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - พระบาทลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ 1. วัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. วัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย (ต่อ)	9. ชิวหาของตน เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาภูกชีวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ ฐิติปัตตชีวหาปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	ชิวหาวิญญาณธาตุยา ตัมสมปยุตตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນทรกรรม คือ ชิวหาวิญญาณเจต 2 สัพพจิตตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	นิสสัยปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์นิสสัยะ วัตถุประสงค์ปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัตถุประสงค์วิปปยุตตะ วัตถุประสงค์ัตถิติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์นิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจนโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນทรกรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	10. กายาของตน เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาภูกกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ ฐิติปัตตกายปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	กายวิญญาณธาตุยา ตัมสมปยุตตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນทรกรรม คือ กายวิญญาณเจต 2 สัพพจิตตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	นิสสัยปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์นิสสัยะ วัตถุประสงค์ปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัตถุประสงค์วิปปยุตตะ วัตถุประสงค์ัตถิติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์นิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจนโย “.....”
	* 11. ตัมรูป เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ทหัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ ฐิติปัตตทหัยวัตถุรูป 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มโนธาตุยา จ มโนวิญญาณธาตุยา จ ตัมสมปยุตตกาณญจ ฐมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນทรกรรม คือ มโนธาตุ 3 มโนวิญญาณธาตุ 72 เจตสิก 52 ที่ประกอบ (เว้นอนุรูปวิปากจิต 4)	นิสสัยปัจจนเณ เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ วัตถุประสงค์นิสสัยะ วัตถุประสงค์ปุเรชาตะ วัตถุประสงค์วิปปยุตตะ วัตถุประสงค์ัตถิติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์นิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจนโย “.....”

* การแสดงพระบาทลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาทลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยัม รูปัม นิสสัยาย มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ วุตตนุตติ ตัม รูปัม มโนธาตุยา จ มโนวิญญาณธาตุยา จ ตัมสมปยุตตกาณญจ ฐมฺมานํ นิสสัยปัจจนเณ ปัจจนโย.

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

2. วัตถุประสงค์ปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
2. วัตถุประสงค์ปัจจัย (พระบาลีแห่ง ปุจฉาปัจจัยนิเทศ ข้อ 1-5,12-13)	1. จกขายตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาฎกจกขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐติปัตตจกขุปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	จกขุวิญญาณธาดุยา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ จกขุวิญญาณเจต 2 ลัทธิพิจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุจฉาตปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์ะ วัตถุประสงค์นิสสยะ ปุจฉาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยป็นธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. โสตายตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาฎกโสตปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐติปัตตโสตปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	โสตวิญญาณธาดุยา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ โสตวิญญาณเจต 2 ลัทธิพิจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุจฉาตปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์ะ วัตถุประสงค์นิสสยะ ปุจฉาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”
	3. ฆานายตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาฎกฆานปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐติปัตตฆานปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	ฆานวิญญาณธาดุยา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม คือ ฆานวิญญาณเจต 2 ลัทธิพิจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุจฉาตปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์ะ วัตถุประสงค์นิสสยะ ปุจฉาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - พระบาทลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม - วัดฤๅษะชาติ 2. วัดฤๅษะชาติปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรรมบท	นามกิริยาบท
2. วัดฤๅษะชาติปัจจัย (ต่อ)	4. ชิวหายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมายุทชีวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐติปัตตชีวหาปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	ชีวหาวิญญานธาตยา ตัมมปุยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ ชิวหาวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาติปัจจเยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัดฤๅษะชาติ วัดฤๅษะตนิสสยะ ปุเรชาตินทริยะ วัดฤๅษะชาติวิปยุตตะ วัดฤๅษะชาติตติ วัดฤๅษะชาติอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัดฤๅษะชาติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	5. กายายตน เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมายุทกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐติปัตตกายปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	กายวิญญานธาตยา ตัมมปุยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ กายวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	ปุเรชาติปัจจเยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัดฤๅษะชาติ วัดฤๅษะตนิสสยะ ปุเรชาตินทริยะ วัดฤๅษะชาติวิปยุตตะ วัดฤๅษะชาติตติ วัดฤๅษะชาติอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัดฤๅษะชาติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”
	* 12. ตัมมปุ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ท้ายวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มี ปฏิสนธิจิตเป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐติปัตตทท้ายวัตถุรูป 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มโนธาตยา ตัมมปุยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ มโนธาตุ 3 อัญญสมานเจตสิก 10 ที่ประกอบ	ปุเรชาติปัจจเยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ วัดฤๅษะชาติ วัดฤๅษะตนิสสยะ วัดฤๅษะชาติวิปยุตตะ วัดฤๅษะชาติตติ วัดฤๅษะชาติอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัดฤๅษะชาติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”

* การแสดงพระบาทลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาทลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยัม รุปํ นิสฺสาย มโนธาตฺ จ มโนวิญญานธาตฺ จ วุตตนฺติ ตัมมปุ มโนธาตฺยา ตัมมปุยุตตทานญจ ธมฺมานํ ปุเรชาติปัจจเยน ปัจจโย.

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

2. วัตถุประสงค์ปัจจัย (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตุมบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
2. วัตถุประสงค์ปัจจัย (ต่อ)	*13. ตัม รุปิ เป็นกัตตุมบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ หทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ รฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มโนวิญญาณธาตุตา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมมานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธธรรม คือ มโนวิญญาณธาตุ 72 เจตสิก 52 ที่ประกอบ (เว้นอรูปรูปากจิต 4)	ปุเรชาติปัจจุเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 5 คือ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ วัตถุประสงค์อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยัม รุปิ นิสฺสํสาเย มโนธาตฺว จ มโนวิญญาณธาตฺว จ วตฺตุนฺติ ตัม รุปิ มโนวิญญาณธาตฺวตา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมมานิ กิณฺจิกิ กาเล ปุเรชาติปัจจุเยน ปัจจุโย กิณฺจิกิ กาเล น ปุเรชาติปัจจุเยน ปัจจุโย.

ตาราง แสดงเปรียบเทียบวาทะแห่งวัตถุประสงค์ชาติ

กาล	-(ตามมติของท่านโบราณอาจารย์)	-(ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)
ประวัติกาล	มัชฌิมายุคปัจจุวัตถฺ คือ จักขุ โสตะ ฆณะ ชิวทา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอตฺตภวํสํคฺตวงแรกก็ดี → ปัจจุวิญญาณธาตุ คือ หวิปัจจุวิญญาณเจต 10 สัพพ.เจ 7	วัตถุประสงค์ 6 คือ จักขุ โสตะ ฆณะ ชิวทา กายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิติปัตตะของตน มีจำนวน 49 → วิญญาณธาตุ 7 คือ จิต 85 เจ 52 (เว้นอรูปรูป 4) ที่เกิดหลังๆ
	หทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน → จิตที่เกิดหลัง ๆ คือมโนธาตุ 3 มโนวิญญาณธาตุ 72 เจตสิก 52	
มรณาสันนกาล	วัตถุประสงค์ 6 ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ 17 ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาลก็ดี → จิตตูปบาท 16 ดวง นับตั้งแต่จุดจิตขึ้นไป	วัตถุประสงค์ 6 คือ จักขุ โสตะ ฆณะ ชิวทา กายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิติปัตตะของตน มีจำนวน 49 → จิตตูปบาท 16 ดวง นับตั้งแต่จุดจิตขึ้นไป

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

3. ปุเรชาตินทริยปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. ปุเรชาตินทริย- ปัจจัย (พระบาลีแห่ง อินทริยปัจจัยนิทเทส ข้อ 1-5)	1. จกฺขุณทฺริยํ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรมคือ มัชฌิมาขุจกฺขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ รุติปตฺตจกฺขุปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	จกฺขุวิญญานธาคฺคยา ตํสมฺปยุตฺตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันนธรรม คือ จกฺขุวิญญานจิต 2 สัพฺพจิตฺตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อินทฺริยปฺจฺเจเน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ ปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันนธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. โสฺติณทฺริยํ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาขุจโสฺตปสาท (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ รุติปตฺตโสฺตปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	โสฺตวิญญานธาคฺคยา ตํสมฺปยุตฺตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันนธรรม คือ โสฺตวิญญานจิต 2 สัพฺพจิตฺตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อินทฺริยปฺจฺเจเน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ ปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย “.....”
	3. มานินทฺริยํ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมาขุจมานปสาท (ตามมติของท่านโบราณอาจารย์) หรือ รุติปตฺตมานปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มานวิญญานธาคฺคยา ตํสมฺปยุตฺตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันนธรรม คือ มานวิญญานจิต 2 สัพฺพจิตฺตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อินทฺริยปฺจฺเจเน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ ปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย “.....”

ปัจจัยนิตเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

3. ปุเรชาตินทรียปัจจัย (ต่อ)

นิตเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
3. ปุเรชาตินทรีย- ปัจจัย (ต่อ)	4. ชิวหินุทรีย เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัจฉิมายุกชีวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐิติปัตตชีวหาปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	ชีวหาวิญญาณธาดุยา ตัสสมุပ္ပตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ชีวหาวิญญาณจิต 2 สัพพจิตตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อินุทรียปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ ปุเรชาตินทรียะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ ปุเรชาตินทรียะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	5. กายินุทรีย เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัจฉิมายุกกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รฐิติปัตตกายปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	กายวิญญาณธาดุยา ตัสสมุပ္ပตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ กายวิญญาณจิต 2 สัพพจิตตสาธาณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อินุทรียปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ ปุเรชาตินทรียะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์ตติ วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ ปุเรชาตินทรียะอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

4. วัตถุประสงค์ชาติวิปยุตตปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
4. วัตถุประสงค์- วิปยุตตปัจจัย (พระบาลีแห่ง วิปยุตตปัจจัยนิทเทส ข้อ 1)	1. รูปีโน ธมมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วัตถุประสงค์ 6 (ที่เกิดก่อน ๆ และตั้งอยู่)	อรูปีโน ธมมานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ วิญญาณธาตุ 7 ได้แก่จิต 85 เจตสิก 52 ที่ประกอบ (ที่เกิดหลัง ๆ) (เว้นอรูปรวิปากจิต 4)	วิปยุตตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วย อุปการะในคราวเดียวกันตามที่จะเป็นไปได้นั้น คือ 1. ถ้าในระหว่าง วัตถุประสงค์ 6 เป็นปัจจัย วิญญาณธาตุ 7 เจตสิกที่ประกอบ (เว้นอรูปรวิปากจิต 4) เป็นปัจจัยปັນ แล้วได้อำนาจปัจจัย 5 คือ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ วัตถุประสงค์ดี วัตถุประสงค์อวิคตะ 2. ถ้าในระหว่าง ปัญจวัตถุ เป็นปัจจัย ปัญจวิญญาณธาตุเป็นปัจจัยปັນแล้ว ได้อำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ ปุระชาตินทริยะะ วัตถุประสงค์ดี วัตถุประสงค์อวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัตถุประสงค์วิปยุตตะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็น พิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัตถุประสงค์ชาติ

5.-6.. วัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัณฑ์บท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5.-6. วัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคต ปัจจัย (พระบาลีแห่ง อตฺถิ / อวิคตปัจจัยนิเทศ ข้อ 6-10, 17)	6. จกฺขายตนํ เป็นกัณฑ์บท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมายูกัจจขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ สุตปิฎตจกฺขุปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	จกฺขุวิญญานธาดุยา ตํสมฺปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จกฺขุวิญญานเจติ 2 สัพฺพจิตตสาธาณฺเจตฺตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุลปิฏฺจเยน / อวิคตปิฏฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตฯ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์อวิคตฯ / วัตถุประสงค์ดี ที่ทำการช่วย อุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตฯอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	7. โสตายตนํ เป็นกัณฑ์บท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมายูกโสตปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ สุตปิฎตโสตปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	โสตวิญญานธาดุยา ตํสมฺปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ โสตวิญญานเจติ 2 สัพฺพจิตตสาธาณฺเจตฺตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุลปิฏฺจเยน / อวิคตปิฏฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตฯ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์อวิคตฯ / วัตถุประสงค์ดี ที่ทำการช่วย อุปการะในคราวเดียวกันนั้นอำนาจของวัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตฯอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”
	8. มหานายตนํ เป็นกัณฑ์บท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัชฌิมายูกมณปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ สุตปิฎตมณปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มณวิญญานธาดุยา ตํสมฺปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ มณวิญญานเจติ 2 สัพฺพจิตตสาธาณฺเจตฺตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุลปิฏฺจเยน / อวิคตปิฏฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตฯ วัตถุประสงค์นิสสยะ วัตถุประสงค์ะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุประสงค์วิปยุตตะ วัตถุประสงค์อวิคตฯ / วัตถุประสงค์ดี ที่ทำการช่วย อุปการะในคราวเดียวกันนั้นอำนาจของวัตถุประสงค์ดี / วัตถุประสงค์อวิคตฯอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — วัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติ (ต่อ)

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
5.-6. วัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติ ปัจจัย (ต่อ)	9. ชิวหาตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัจฉานิมาญกชิวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รัฐิปัตตชิวหาปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	ชิวหาวิญญานธาตุยา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปธานธรรม คือ ชิวหาวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวงที่ประกอบ	อตุลปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย ปุเรชาตนิสสเย วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย / วัดอุปัชฌายาตติ ที่ทำการช่วยอุปการะ ในคราวเดียวกันนั้นอำนาจของวัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติวิคตเยอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปธานธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	10. กายาตน เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ มัจฉานิมาญกกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รัฐิปัตตกายปสาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	กายวิญญานธาตุยา ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปธานธรรม คือ กายวิญญานจิต 2 สัพพจิตตสาธารณเจตสิก 7 ดวง ที่ประกอบ	อตุลปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย ปุเรชาตนิสสเย วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย / วัดอุปัชฌายาตติ ที่ทำการช่วยอุปการะ ในคราวเดียวกันนั้นอำนาจของวัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติวิคตเยอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”
	* 17. ตั รูป เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ หทัยวัตตูปาทที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ รัฐิปัตตหทัยวัตตูปาท 49 (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)	มโนธาตุยา จ มโนวิญญานธาตุยา จ ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปธานธรรม คือ มโนธาตุ 3 มโนวิญญานธาตุ 72 เจตสิก 52 ที่ประกอบ (เว้นอรูปรูปากจิต 4)	อตุลปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 6 คือ วัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย ปุเรชาตนิสสเย วัดอุปัชฌายาตติวิคตเย / วัดอุปัชฌายาตติ ที่ทำการช่วยอุปการะ ในคราวเดียวกันนั้นอำนาจของวัดอุปัชฌายาตติ / วัดอุปัชฌายาตติวิคตเยอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย “.....”

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึงองค์ธรรมเท่านั้น ส่วนพระบาลีแสดงทั้งหมดดังนี้

ยัม รูปํ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ วุตฺตุนฺติ ตั รูปํ มโนธาตุยา จ มโนวิญญานธาตุยา จ ตัมสมปยุตตทานญจ ธมฺมานํ อตุลปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน ปัจจโย.

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — ปัจจชาติชาติ

1. 3. 4. ปัจจชาติ / ปัจจชาติตติ / ปัจจชาติอวิตตปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. 3. 4. ปัจจชาติปัจจัย นิทเทส / ปัจจชาติตติ / ปัจจชาติอวิตต ปัจจัย	จิตตเจตสิกกา ธมฺมา เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ นามขันธ์ 4 ในปัญจโวการภูมิ ได้แก่ จิต 85 เจตสิก 52 (เว้นอุปปวิปากจิต 4)	อิมสุส กายสุส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນทรรม คือ . กัมมชกลาป 3-7-4 ที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล ที่เป็นเอกชกาย . กัมมชกลาป อุตฺตชกลาป ที่เกิดขึ้นในระหว่าง สุตติชณะ และกัมมชกลาป ของปฏิสนธิจิต ที่เป็นทวิชกาย . กัมมชกลาป อุตฺตชกลาป จิตตชกลาป ที่เกิดขึ้นใน ระหว่าง อุปปาทกชณะของปฐมภวังค์ เป็นต้น ก่อน อาหารชรูปเกิด เป็นตติชกาย . กัมมชกลาป อุตฺตชกลาป จิตตชกลาป อาหารชกลาป ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่อาหารภายนอก ซึมซาบเข้าไปในร่างกาย เป็นต้น จนถึงจตฺติจิต เป็นจตฺตชกาย หรือ อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของ อิมสุส กายสุส นั้นก็ได้แก่ร่างกาย พร้อมด้วยลมหายใจ การเคลื่อนไหวอริยาบทใหญ่่น้อย และวาจที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิสนธิ เป็นต้น จนถึงตาย นั้นเอง	*ปัจจชาติปัจจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 4 คือ ปัจจชาติตะ ปัจจชาติตวิปยุตตะ ปัจจชาติตติ ปัจจชาติอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ ปัจจชาติตะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນทรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึง ปัจจชาติปัจจัย และ ปัจจชาติตวิปยุตตปัจจัย แต่สำหรับ ปัจจชาติตติ และปัจจชาติอวิตต นั้นเป็นการแสดงแบบสาวเสสนัย (คือไม่มีในพระบาลีนิทเทส แต่มีแสดงในปัญหาวารวิภังค์)

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — ปัจจาสาดชาติ

2. ปัจจาสาดวิปยุตตปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
2. ปัจจาสาด- วิปยุตตปัจจัย (พระบาลีแห่ง วิปยุตตปัจจัยนิทเทส ข้อ 2)	2. อรูปิโน ธมฺมา เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจโวการนามขันธ์ 4 มีปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดหลัง ๆ	รูปิโน ธมฺมานิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ เอกชกาย ทวิชกาย ตติชกาย จตุชกาย ที่เกิดพร้อมกัน กับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น แล้วเข้าถึงฐิติ	*วิปยุตตปัจจุเณน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยทั้ง 4 คือ ปัจจาสาดวิปยุตตยะ ปัจจาสาดยะ ปัจจาสาดัตถิ ปัจจาสาดอวิคตยะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ ปัจจาสาดวิปยุตตยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจจุโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึง ปัจจาสาดปัจจัย และ ปัจจาสาดวิปยุตตปัจจัย แต่สำหรับ ปัจจาสาดัตถิ และปัจจาสาดอวิคต นั้นเป็นการแสดงแบบสาวเสสนัย (คือไม่มีในพระบาลีนิทเทส แต่มีแสดงในปัญหาวารวิภังค์)

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — อาหารชาติ

1.- 3. รูปอาหาร / อาหารัตถิ / อาหารอวิคตปัจจัย

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.- 3. รูปอาหาร / อาหารัตถิ / อาหารอวิคต ปัจจัย (พระบาลีแห่ง อาหารปัจจัยนิเทศ ข้อ 1)	1. กพพีกาโร อาหารโร เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ จตุสมภูฏฐานิกโອชา ได้แก่โອชาที่เกิดจาก กรรม จิต อุตุ อาหาร และอุตุชโອชาที่เป็นพ ทิตตะ (คือโອชาที่อยู่ในอาหารต่าง ๆ) อิกนัยหนึ่ง ก. องค์ธรรมของกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย ธรรม ได้แก่ โອชา ที่อยู่ในจักขุทสกกลาป ข. องค์ธรรมของกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย ธรรม ได้แก่ โອชา ที่อยู่ในจักขุทสกกลาป เป็น ต้น จนถึงชีวิตนวกกลาป และโອชาที่อยู่ใน จิตตชกลาป 8 อุตุชกลาป 4 อาหารชกลาป 2	อิมสฺส ภายสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ จตุสมภูฏฐานิกรูป ได้แก่ รูปกาย . องค์ธรรมของสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ ธรรม ได้แก่ รูปที่เหลือ 9 ในจักขุทสกกลาป และรูป กลาป อื่น ๆ มี กัมมชกลาปที่เหลือ 7 จิตตชกลาป 8 อุตุชกลาป 4 อาหารชกลาป 2 . องค์ธรรมของสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ ธรรม ได้แก่ รูปที่เหลือในกลาปอันเดียวกัน และรูป กลาปอื่น ๆ	*อาหารปจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ รูปอาหาระ อาหารัตถิ อาหารอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของรูปอา หาระอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปัจจัยโย เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะ แก่ ปัจจัยปັນธรรม โดยความปราศจาก ตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึง อาหารปัจจัย แต่สำหรับ อาหารัตถิ และอาหารอวิคต เป็นการแสดงแบบสาวเสลนัย (คือไม่มีในพระบาลีนิเทศ แต่มีแสดงในปัญหาวารวิมังค์)

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — รูปชีวิตินทรีย์ชาติ

1.- 3. รูปชีวิตินทรีย์ / อินทรีย์ัตถิ / อินทรีย์อวิคตปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1.- 3. รูปชีวิตินทรีย์ / อินทรีย์ัตถิ / อินทรีย์อวิคตปัจจัย (พระบาลีแห่ง อินทรีย์ปัจจัยนิทเทส ข้อ 6)	รูปชีวิตินทรีย์ เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ชีวิตรูปที่อยู่ในกัมมชกฺลาป 9	กฏุตตา รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธรมคือ กัมมชรูปที่เหลือ 9 และ 8 ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับ ชีวิตรูปซึ่งเป็นปัจจัย	*อินทรีย์ปจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 3 คือ รูปชีวิตินทรีย์ อินทรีย์ัตถิ อินทรีย์อวิคต ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ รูปชีวิตินทรีย์อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ	ปจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยอุปันธรม โดย ความปราศจากตัวตน

* การแสดงพระบาลีและคำแปลยกมาเฉพาะที่แสดงถึง อินทรีย์ปัจจัย แต่สำหรับ อินทรีย์ัตถิ และอินทรีย์อวิคต เป็นการแสดงแบบสาวเสถนัย (คือไม่มีในพระบาลีนิทเทส แต่มีแสดงในปัญหาวารวิงค์)

ปัจจัยนิทเทส - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — ปกตูปนิสสยชาติ

1. ปกตูปนิสสยปัจจัย

นิทเทส (ปัจจัย)	กัตตูปบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. ปกตูปนิสสย- ปัจจัย (พระบาลีแห่ง อุปนิสสยปัจจัยนิทเทส ข้อ 1-12)	1. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลจิตตูปบาท 20 (เว้นอรหัตตมรรค) ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ กุศลจิตตูปบาท 21 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดี่ยว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยุปันธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	2. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกียกุศลจิตตูปบาท 17 ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ อกุศลจิตตูปบาท 12 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดี่ยว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย “.....”
	3. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลจิตตูปบาท 21 ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ อพฺยาคตาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ วิบาก 36 กิริยา 20 จิตตูปบาท ที่เกิดหลัง ๆ	*อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในอำนาจปัจจัย 2 คือ ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ ที่ทำการช่วยอุปการะ ในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ ปกตูปนิสสยะอย่างเดี่ยวเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจฺจโย “.....”
	4. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลจิตตูปบาท 12 ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจฺจิมานํ ปัจฺจิมานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยุปันธรรม คือ อกุศลจิตตูปบาท 12 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดี่ยว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย “.....”

* แสดงอำนาจปัจจัย 2 คือ ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ (แสดงต่างจากหนังสือหลักสูตรซึ่งแสดง 6 ปัจจัย)
เนื่องด้วยเป็นการอุปการะโดยความเป็นปกตูปนิสสยะ ไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจ อารัมมณปัจจัย และอนันตรปัจจัย
อ้างอิงคำอธิบายหนังสือหลักสูตรหน้า 387 และปัญหาวารวิภังค์หนังสือหลักสูตรหน้า 291- 292

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — ปกตูปนิสสยชาติ 1. ปกตูปนิสสยปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. ปกตูปนิสสย ปัจจัย (ต่อ)	5. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลจิตตูปบาท 12 ที่เป็นพลละมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยอุปันธธรรม คือ กุศลจิตตูปบาท 21 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยอุปันธธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	6. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อกุศลจิตตูปบาท 12 ที่เป็นพลละมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ อพฺยาคตาณํ ธมฺมานํ เป็น สัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยอุปันธธรรม คือ วิบาก 36 กิริยา 20 จิตตูปบาท ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่าในอำนาจปัจจัย 2 คือ ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ ปกตูปนิสสยะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ	ปัจฺจโย “.....”
	7. ปุริมา ปุริมา อพฺยาคตา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วิบาก 36 กิริยา 20 จิตตูปบาท รูป 28 ที่เป็นพลละมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ อพฺยาคตาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม คือ วิบาก 36 กิริยา 20 จิตตูปบาท ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย “.....”
	8. ปุริมา ปุริมา อพฺยาคตา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วิบาก 35 (เว้นอรหัตตผลจิต 1) ที่เป็นพลละมีกำลังมาก หรือ วิบาก 36 กิริยา 20 จิตตูปบาท รูป 28 ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ กุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม คือ กุศลจิตตูปบาท 21 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย “.....”
	9. ปุริมา ปุริมา อพฺยาคตา ธมฺมา เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ โลกียวิบาก 32 กิริยา 20 จิตตูปบาท (เว้นวิรตี 3) รูป 28 ที่เป็นพลละมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ	ปัจจัยมานํ ปัจจัยมานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม คือ อกุศลจิตตูปบาท 12 ที่เกิดหลัง ๆ	อุปนิสฺสยปัจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจฺจโย “.....”

ปัจจัยนิเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — ปกตูปนิสสยชาติ

1. ปกตูปนิสสยปัจจัย (ต่อ)

นิเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปบท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1. ปกตูปนิสสย ปัจจัย (ต่อ)	10. อุตฺโภชนํ เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ อุตฺ คือ เย็น ร้อน และโภชนาหารต่าง ๆ อันเป็นที่สบาย และไม่สบาย	ปิ เป็น สัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรมคือ กาย ใจ คือ รูปหันธ์ กุศล อกุศลนามหันธ์ (ใจ คือ กุศล อกุศลนามหันธ์ โดยอภิธัมมหนัย หรือ กาย ใจ โดยสุดตันตณัย)	อุปนิสฺสยปฺจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจจัย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
	11. ปุคฺคโล เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยธรรม คือ บุคคลคือ กัลยาณมิตร ปาปมิตร บิดา มารดา บุตร ธิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิทาริก และอันเตวาลิก	ปิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ใจ คือ กุศล อกุศลนามหันธ์ โดยอภิธัมมหนัย หรือ กาย ใจ โดยสุดตันตณัย	อุปนิสฺสยปฺจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจจัย “.....”
	12. เสนาสนํ เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจัยธรรมคือ เสนาสนะ คือ วัด บ้าน ที่นอน ที่นั่ง กิดี, ปา ภูเขา ต้นไม้ เครื่องนุ่งห่ม	ปิ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ ใจ คือ กุศล อกุศลนามหันธ์ โดยอภิธัมมหนัย หรือ กาย ใจ โดยสุดตันตณัย	อุปนิสฺสยปฺจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย	ปัจจัย “.....”

ปัจจัยนิทเทศ - พระบาลี จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม — นานักขณิกกัมมชาติ

1 นานักขณิกกัมมปัจจัย

นิทเทศ (ปัจจัย)	กัตตูปาท	สัมปทานบท	กรณบท	นามกิริยาบท
1 นานักขณิกกัมม ปัจจัย	1. กุศลกุศล กัมม เป็นกัตตูปาท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลเจตนา 21 อกุศลเจตนา 12 ที่เกิดขึ้นมีขณะต่างกับปัจจัยปັນธรรม คือเป็นอดีต	วิปากาณํ ชนุธานํ กญฺจตุตา จ รูปานํ เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม คือ วิปากจิต 36 นามขันธ 4 ปฏิสันธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป อสังญญัสตตกัมมชรูป	กมฺมปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย 7 คือ นานักขณิกกัมมะ อนันตระ สมณันตระ อนันตรูปนิสสยะ ปกตูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของนานักขณิกกัมมะอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็น พิเศษ	ปัจฺจโย เป็นนามกิริยาบท แสดง การช่วยอุปการะแก่ ปัจจัยปັນธรรม โดย ความปราศจากตัวตน
